

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті розглядаються соціокультурні та економічні чинники, які багато в чому визначають напрями і тенденції реформування системи освіти Великої Британії. Провідні педагоги країни вважають, що основою системи освіти повинна стати ідея розвитку особистості як головної мети освіти, чому повинна служити і ідея безперервної освіти. При цьому системі освіти необхідно враховувати загальноосвітні тенденції розвитку економіки.

Ключові слова: глобалізація, розвиток особистості, система освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Освіта виступає складовою людської культури, вона покликана забезпечити людині відповідні умови, можливості, засоби входження в культуру та її творення і перетворення, а для успішного вирішення означеного завдання необхідно враховувати численні соціальні й економічні чинники, які суттєво позначаються на розвитку культури в цілому, й освітньої сфери зокрема. Тому громадські діячі й освітяни постійно розмірковують над філософсько-теоретичними засадами освіти, над визначенням її стратегічних орієнтирів і завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У теоретико-методологічних працях вітчизняних науковців: В. Андрущенко, І. Беха, В. Бондаря, В. Буряка, Г. Ващенко, О. Вишневського, О. Глузмана, М. Євтуха, В. Кременя, В. Ковальчука, К. Корсака, В. Кумаріна, Т. Левченко, Г. Лукічова, В. Малахова, Є. Научитель, І. Панченко, О. Пометун, М. Савчин, П. Сікорського, Н. Скотної, В. Скотного, О. Сухомлинської, В. Сухомлинського та ін. розкриваються методологічні засади науково-педагогічних досліджень проблем вищої освіти в цілому, і педагогічної освіти зокрема, її історичні трансформації, особливості розвитку вітчизняної вищої школи в контексті загальноєвропейських освітніх процесів, обґрунтовуються принципи індивідуалізації та диференціації навчання студентів як основи вдосконалення підготовки фахівців в університетах, висвітлюються тенденції формування змісту вищої освіти, характеризується сучасний стан і перспективи розвитку педагогічних технологій в університетській освіті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. При цьому університетська освіта Великої Британії є найбільш шанованою і популярною в Європі і світі, тому і не вщухає інтерес до процесів модернізації освітньої галузі цієї країни. Тому видається доцільним звернутися до британського досвіду з визначення тих соціальних й економічних пріоритетів, які лежать в основі оновлення системи освіти країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому метою означеної статті виступає узагальнення соціокультурних та економічних чинників, які багато в чому визначають напрями і тенденції реформування системи освіти Великої Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Професор П. Бурд'є, стверджує, що функціонування суспільних структур багато в чому визначається тими потужними силами, що діють в його центрі. Освіта ніколи не була в центрі суспільства, і тому її структура та функції завжди є відповіддю на вимоги означеного центру. Наприклад, зміст навчальних програм завжди відображає ті форми знання, що визначені центром суспільства для передачі майбутнім поколінням. П. Бурд'є [2, с. 73] зауважує, що у зв'язку з тим, що накопичення та зберігання культурних цінностей як символічного товару (разом із символічним задоволенням, яке супроводжує його присвоєння) можливі тільки для тих, хто має змогу їх зрозуміти, іншими словами, присвоєння культурної спадщини вимагає володіння механізмами її привласнення

для накопичення культурного потенціалу, інтелектуального капіталу. Науковець вважає, що тільки освіта дорослих реалізує освітні і розвивальні завдання, виходячи з потреб людини, допомагає їй розвивати власні сили і здібності на користь особистості і громади, у чому і полягає сутність «особистісно орієнтованого» підходу в освіті. Це повною мірою стосується і заочної форми навчання у Великій Британії, стверджує М. Велтон [5]. Він також підтримує філософський постулат про те, що розвиток особистості кожної людини, її освіта – це значний внесок у загальне благо. Але науковці відзначають, що протягом останніх років освіта дорослих втрачає свої гуманістичні засади. Центробіжні сили суспільства трансформують таку форму гуманістичної за характером освіти в освіту для працевлаштування, змушуючи споживачів освітніх послуг розвивати свої знання з комерційними цілями. П. Джарвіс [5], професор університету в Сурреї, вирішуючи питання про сутність освіти, намагається визначити, чи освіта – це освіта про людський розвиток, чи освіта – це освіта про людський ресурс розвитку, тобто який підхід до організації освітнього процесу має бути його філософським підґрунтям.

Глобалізація є, головним чином, явище економічне, вплив якого поширився на всі сфери суспільного життя, і на освіту, у тому числі, як на складову культури. Професор П. Джарвіс вважає недоцільним аналізувати всі концепції глобалізації, але для освітньої галузі найбільш впливовими видаються йому три підходи, виділені Е. Уідом [5], а саме: структурна теорія імперіалізму І. Гелтана [4]; світовий системний підхід Валленштайна [5]; ідея інвестиційної залежності Борнш'єра [1]. Всі вони стосуються тих, хто контролює фінансово й інтелектуально економічні інституції і широко застосовують інформаційні технології для здобуття бажаних прибутків, результатів. У поєднанні зі швидким розвитком транспортного сполучення світ перетворився на глобальне «селище», хоча цей термін, на думку британських освітян, не зовсім відповідає сутності явища, оскільки світова культура набагато багатша за культуру одного населеного пункту. Тим не менш, капіталістична система і міжнародний розподіл праці впливають на культури світу. У багатьох сферах, зауважує У. Бек, відбувається процес стандартизації або за влучним саркастичним виразом Д. Рітца [5] «макдональдизації». У той же час, цей процес не є монолітним, оскільки народи і культури прагнуть зберегти свою національну ідентичність. Але професор Р. Робертсон підкреслює, що між глобальним і місцевим існує більш тісний зв'язок, ніж можна собі уявити.

Йдеться про ті країни, що знаходяться в центрі економічної глобалізації, які фахівці ще називають суспільством знань, ті, що Д. Белл першим назвав постіндустріальним суспільством. На його думку, знання є фундаментальним ресурсом для таких суспільств, особливо теоретичні знання, і, як відзначав Н. Штер, коли ці суспільства виникають, вони втілюють фундаментальні зрушення в структурі економіки, коли знання заступають виробництво. Це не знання саме по собі, що має важливе значення для суспільства знань, але науково доведені і соціально значущі знання [5], оскільки вони лежать в основі виробництва нових товарів і послуг і, отже, мають економічну цінність, а нові знання є дефіцитним ресурсом. Кожне поповнення наукового знання є потенційно цінним в економіці знань. Однак у сучасному світі не всі країни можна віднести до суспільства знань, ще залишаються сільськогосподарські і промислові суспільства, і широко відомо, що транснаціональні компанії переводять свої виробництва саме в такі країни.

Дослідник Р. Райх розподілив всі сфери професійної діяльності на три групи: виробництво (зі стандартними повторюваними діями і функціями); сфера послуг, що передбачає роботу з людьми та аналітична сфера, що має справу з певними символами (дослідники, конструктори і т.п.), і саме остання ґрунтується на наукових знаннях працівників. Частка таких працівників в економіці Великої Британії постійно зростає, характер знань постійно змінюється, що обумовлюється гострою конкуренцією на світовому ринку праці. Це ті тенденції, які й обумовлюють напрямки модернізації освітньої сфери в цілому, і педагогічної освіти зокрема.

Н. Штер переконливо доводить, що наукове знання, яке лежить в основі суспільства знань, і саме суспільство надзвичайно швидко змінюється [5]. Ще в 1926 році М. Шелер намагався класифікувати типи знання за ступенем швидкості, з якою вони змінюються. Він виокремив сім категорій, з яких дві останні були знання математики і природничих та гуманітарних наук і технічних знань. Решта п'ять – це: міфи і легенди; знання рідної мови; релігійні знання; містичне знання; філософсько-метафізичне знання. Останні дві категорії він вважав штучними, оскільки вони змінювалися так швидко і не було часу, щоб їм втілитися в культурі суспільства перш, ніж вони зникли, в той час як інші форми знання були вбудовані в культуру і змінювалися повільніше, а отже мали менше значення для економіки.

Як відзначав К. Керр та інші учасники наукової дискусії про характер вищої освіти, означені вище аспекти багато у чому позначилися на реформуванні сфери вищої освіти, вони визначили пріоритетними природничі науки, техніку, медицину, підготовку управлінських кадрів, адміністративне право. Вища освіта має постійно адаптуватися до нових дисциплін і спеціальностей. Суттєво зменшується частка гуманітарних наук і мистецтв, в той час як суспільні науки тісно пов'язані з підготовкою управлінських груп і техніки для підприємств і уряду. Збільшення вільного часу в епоху індустріалізму, однак, сприяє більш широкій громадській оцінці гуманітарних наук і мистецтв. Крім того глобалізаційні процеси актуалізували ідею навчання впродовж життя, оскільки швидкоплинні зміни у світі змушують особистість постійно підвищувати свій професійний рівень, а іноді і кардинально змінювати сферу праці. А для вирішення цього завдання необхідні відповідним чином підготовлені педагоги.

З появою ідеї неперервної освіти, за твердженням П. Джарвіса, Дж. Холфорда та С. Гріффіна, в системі освіти відбулася ціла низка серйозних змін [5]. Найбільш важливими науковці вважають такі зміни в секторі університетської освіти та освіти дорослих: зміщення акцентів з освіти, яку забезпечували державні інституції, на приватні навчальні заклади; перехід від певного періоду здобуття освіти до навчання впродовж усього життя; перехід від вузько спеціалізованої за характером до більш професійно орієнтованої освіти; перехід від елітарної вищої освіти до її всезагальності; від вузько спеціалізованого до інтегрованого і практико орієнтованого знання; від знання як абсолютної істини до знання як істини відносно.

Перехід від освіти державної до освіти, яку забезпечують приватні навчальні заклади: звичною для суспільства є думка про школу й університет як центри навчання, а більшість учителів і викладачів завжди були державними службовцями; освіта завжди виступала справою держави, хоча церква історично не раз намагалася відігравати в освіті провідну роль. Але протягом останніх десятиліть спостерігаються значні зміни: значна частина педагогів продовжують бути державними службовцями, але сьогодні все більше освітян працює в приватному секторі освітньої галузі. П. Джарвіс [5], професор університету в Сурреї, відмічає зростання кількості приватних університетів і той факт, що освіта швидко стає товаром на ринку товарів і послуг, крім того, велику кількість навчальних матеріалів можна отримати з всевітньої мережі Інтернет. Державні навчальні заклади змушені конкурувати з приватними на ринку освітніх послуг, і не завжди вони стають переможцями.

Щодо освіти протягом усього життя, науковці зазначають, що традиційно в системі освіти здійснювалася передача знань і навичок, які визначалися старшим поколінням як необхідні, від старшого до молодшого покоління. Оскільки ці функції виконувала тільки система освіти, то вона мала високий соціальний статус і відповідно фахівці, які працювали у цій сфері, також посідали в суспільстві значне місце. Отже, сьогодні освіта може тривати протягом усього життя. І все більше прихильників отримує так звана «традиційна освіта», незважаючи на розмаїття інституцій, які мають змогу забезпечити особистості доступ до тієї чи іншої навчальної інформації з книжок, заочної форми навчання, з аудіозасобів, з мережі Інтернет тощо. І дійсно сьогодні людина має змогу дізнатися багато чого, не будучи студентом вишу. Більше того, не тільки у Великій Британії, а й у всій Європі і молоді, і літні люди розуміють особисту значущість освіти впродовж життя, що змушує їх переосмислити

своє соціальне становище. Так доповідь Р. Дірінга [3] стосується питань створення можливостей для освіти впродовж життя в межах університетів, які повинні виявити гнучкі підходи до організації освітнього процесу (нові види курсів; нові способи навчання; виділення частини навчального часу на дослідження; курси організовані в зручний час для працюючих тощо). Університети, на жаль, є досить інертними у пошуках нових форм забезпечення попиту суспільства на освітні потреби, робить висновок автор.

Перехід від універсальної за характером до більш професійно орієнтованої освіти обумовлюється потребами глобалізованої економіки, що позначається на знаннях та на суспільстві знань. Нові технології та торгівля потребують все більш високого рівня кваліфікації від працівників, тому університети змушені підвищувати вимоги до вступників. Науковці С. Керр, Д. Данлоп, Ф. Харбісон, С. Майерс відзначають, що сьогодні 30-40% абітурієнтів – це випускники середніх навчальних закладів, а тому університетські програми повинні набувати професійно орієнтованого характеру. Отже, освіта виступає найбільш вірним способом працевлаштування особистості, поступово збільшується різноманіття аспірантських програм та програм дистанційної освіти. Знання і кваліфікації сучасних працівників виробничої сфери і сфери обслуговування потребують постійного оновлення, оскільки з'являється все нове і нове знання, нові технології, що обумовлюється економічними потребами суспільства, тому університети повинні адаптувати свої плани і програми до нових вимог професійної діяльності. Крім того, зауважує професор П. Джарвіс [5], збільшилася і кількість докторантських програм.

Перехід від елітарної до всезагальної вищої освіти сьогодні визнано одним з пріоритетних напрямків освітньої політики Об'єднаного Королівства. Але тут може виникнути проблема зайнятості кваліфікованих кадрів в економіці країни, оскільки наявність більшої кількості високо освічених людей, ніж має змогу працевлаштувати економіка країни, може виступати дестабілізуючим економічним і соціальним фактором.

Перехід від вузько спеціалізованої за характером до більш професійно орієнтованої освіти: традиційно університети забезпечували студентам опанування академічних дисциплін: математики або фізики, філології або філософії тощо. Іноді студенти вивчали два предмети і дуже рідко більше. Метою університету виступала теоретична підготовка студента з якогось певного предмету. Але теоретичні знання в галузі однієї академічної дисципліни мають низьку вартість у виробничій сфері, й університети змушені були певним чином реагувати на виклики часу. Тож нові сфери практичних знань і навичок виникають частіше за нові теоретичні дисципліни, наприклад, в галузі педагогіки, у медсестринській справі, у журналістиці тощо, і ці знання мають інтегрований та практико орієнтований характер. Збільшення такого роду навчальних програм дозволило науковцям С. Венгу, К. Моханану, Д. Пену, Д. Чі говорити про практико орієнтоване навчання та відповідні освітні технології. І сьогодні університети повинні все більше враховувати потреби студентів. Перехід від вузько спеціалізованого до інтегрованого і практико орієнтованого знання актуалізує питання про природу істини та характер теоретичних знань.

Висновки. Сучасні британські університети стикаються з певними труднощами, оскільки нові покоління студентів висувають до них високі інтелектуальні і структурні вимоги. Університети поступово перетворюються на заклади безперервного навчання. Ці зміни функціонування університетського сектору освіти не є безболісними, але на переконання П. Джарвіса, ці вищі навчальні заклади мають керуватися філософією освіти для розвитку людини, а не просто для розвитку людських ресурсів.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Bornshier V. Multinational Corporations and Economic Growth / V. Bornshier // Journal of Development Economics. - 1980. - Vol. 7. - P. 191-210.
2. Bourdieu P. Cultural Reproduction and Social reproduction in Knowledge, Education and Social Change / P. Bourdieu, Brown R (ed). – London : Tavistock, 1973.
3. Dearing R. Higher Education in the Learning Society (Summary Report) / R. Dearing – London : HMSO, 1997.

4. Galtung I. A Structural Theory of Imperialism / I. Galtung // Journal of Peace Studies. – 1971. - Vol. 8. – P. 81-117.

5. Jarvis P. Lifelong Learning : Universities and Adult Education / Peter Jarvis // http://www.mss-mllc.com/efae/efae/events/doce_01.htm [электронный ресурс: режим доступа 2.02.2013].

Рецензент: к.пед.н., доц. Марченко Г.В., доцент кафедры педагогіки, Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Левшина Н.В.

СОЦИАЛЬНЫЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

В статье рассматриваются социокультурные и экономические факторы, которые во многом определяют направления и тенденции реформирования системы образования Великобритании. Ведущие педагоги страны считают, что основой системы образования должна стать идея развития личности как главной цели образования, чему должна служить и идея непрерывного образования. При этом системе образования необходимо учитывать общемировые тенденции развития экономики.

Ключевые слова: глобализация, развитие личности, система образования.

Levshina Natalia

SOCIAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF EDUCATION MODERNIZATION IN GREAT BRITAIN

This article is devoted to social, cultural and economic factors that determine direction and trends reforming the education system of Great Britain. Famous British teachers believe that the idea of personality development as the most important goal of education must become the education system basis, so as the idea of life-long education. World trends of economic development must be taken into account in reforming of education system.

Keywords: globalization, development of personality, the system of education.

plechko@mail.ru